

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Komunitní sociální práce a její využití při práci
s romskou cílovou skupinou**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **Rehabilitační: Psychosociální péče o
postižené děti, dospělé a seniory**

Autor: Eliška Kaiprová

Vedoucí práce: Mgr. Jana Stejskalová, Ph.D.

České Budějovice 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Komunitní sociální práce a její využití při práci s romskou cílovou skupinou“ jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektrickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Eliška Kaiprová

Poděkování

Ráda bych poděkovala mé vedoucímu Mgr. Jana Stejskalová, Ph.D. za trpělivost, odborné vedení a poskytnutí cenných informací k vypracování bakalářské práce. Poděkovat bych také chtěla organizaci za zprostředkování rozhovorů a skvělou spolupráci. Poslední poděkování patří mé rodině, manželovi a kamarádce, kteří při mně stáli a podporovali mě k dokončení bakalářské práce.

Komunitní sociální práce a její využití při práci s romskou cílovou skupinou

Abstrakt

Tématem mé bakalářské práce je komunitní sociální práce a její využití při práci s romskou cílovou skupinou. Cílem mé práce je zjistit, jak sociální pracovníci využívají komunitní práci. Mou práci jsem rozdělila do teoretické části a výzkumné části. V té první, teoretické, jsem se snažila odborně popsat a vysvětlit základní pojmy, které se týkají tématu a v druhé části, která byla psána v duchu kvalitativního výzkumu, jsem si připravila otázky pro polostrukturovaný rozhovor, díky kterým jsem chtěla naplnit cíl mé práce a odpovědět na hlavní výzkumnou otázku: Jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní sociální práci s cílovou romskou skupinou?

Metodikou pro bakalářskou práci byl zvolen kvalitativní sběr dat, kde jsem využila metodu rozhovoru a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Komunitní sociální pracovníci jsem vybírala metodou kvótního výběru a zvolené kvóty jsou následující: dotazovaný pracuje v přímé péči s klientem minimálně půl roku a je ochotný spolupracovat na výzkumu.

Klíčová slova

Komunitní práce; komunitní péče; komunitní pracovník; komunita; Romové; menšina

Community social work and its use in working with the Roma target group

Abstract

The topic of my bachelor thesis is community social work and its use in working with the Roma target group. The aim of my thesis is to find out how social workers use community work. I have divided my thesis into a theoretical part and a research part. In the first part, the research part, I tried to describe and explain the basic concepts related to the topic in a professional way, and in the second part, which was written in the spirit of qualitative research, I prepared questions for a semi-structured interview, through which I wanted to fulfil the aim of my thesis and answer the main research question: How specifically do social workers use community social work with the target Roma group?

The methodology for the bachelor thesis was qualitative data collection, where I used the interview method and the semi-structured interview technique. I selected the community social workers using the quota selection method and the chosen quotas are as follows: the interviewee has been working in direct care with the client for at least half a year and is willing to cooperate in the research.

Keywords

Community work; community care; community worker; community; Roma; minority

Obsah

Úvod.....	8
1 Komunitní sociální práce	9
1.1 Vymezení pojmu komunita	10
1.2 Metody a techniky komunitní práce.....	11
1.3 Procesy komunitní práce	12
1.4 Komunitní pracovník	13
1.5 Modely komunitní práce	14
1.6 Komunitní plánování.....	15
2 Romové.....	17
2.1 Minorita (menšina).....	17
2.2 Komunitní práce s Romy	18
2.3 Přístupy v sociální práci s romskou menšinou	19
2.3.1. Psychosociální přístup	19
2.3.2. Přístup orientovaný na úkoly	20
2.3.3. Antiopresivní přístup	20
3 Cíl práce a výzkumné otázky	21
3.1 Cíl práce	21
3.2 Hlavní výzkumná otázka.....	21
3.3 Dílčí výzkumné otázky	21
4 Metodika	22
4.1 Metody a techniky	22
4.2 Výzkumný soubor	23
4.3 Zpracování získaných dat.....	23
4.4 Realizace výzkumu	23
4.5 Etika výzkumu	24
5 Výsledky výzkumu	25
5.1 Základní údaje respondentů	25
5.2 Kategorie 1 - Sociální pracovník.....	26
5.2.1. Vlastnosti	26
5.2.2. Vzdělání	27
5.2.3. Komunikace	28

5.2.4.	Úskalí a pozitiva	28
5.2.5.	Psychika	29
5.2.6.	Důvěra.....	30
5.2.7.	Motivace	31
6	Diskuse.....	33
7	Závěr	37
8	Seznam zdrojů.....	38
9	Seznam příloh	40
10	Seznam zkratk	41

Úvod

V bakalářské práci se zaměřuji na komunitní práci a její využití s konkrétní cílovou skupinou. Zamýšlet se nad soužitím romské komunity považuji za velmi důležité. Velká část Romů je totiž ve společnosti ohrožena sociálním vyloučením, nebo přímo žije v sociálním vyloučení. Cílem je přiblížit aktuální stav komunitní sociální práce s Romy.

V rámci povinné praxe během studia jsem měla možnost seznámit se s organizací, která se mimo jiné věnuje komunitní sociální práci s romskou skupinou. Zabývají se poskytováním sociálních služeb, vzděláváním a rozvojem klientů. Vizí organizace je prosperující klient. Jejich posláním je rozvíjení regionu i jednotlivce tak, aby výsledkem byl vždy spokojený člověk. Instituce aktivně vyhledávají sociálně ohrožené rodiny i jednotlivce žijící v sociálně vyloučených lokalitách, pomáhají minimalizovat rizika jejich způsobu života, dále nabízí svou pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí a tím přispívají k zvyšování jejich kvality života a začlenění do společnosti. Sociální pracovníci každodenně komunikují s cílovou romskou skupinou, na kterou zaměřuji i svou práci. Jejich cílem je poskytovat kvalitní služby v oblasti sociální prevence, dále chránit psychické a fyzické zdraví jednotlivce i společnosti, spolupracovat s okolím v zájmu kvalitní péče o klienta, podporovat rozvoj a aktivní život regionu.

Cílem této bakalářské práce je přiblížit a identifikovat komunitní sociální práci s romskou cílovou skupinou. Zjistit a zmapovat, jak specificky sociální pracovníci využívají komunitní práci.

V praktické části je popsán výzkum.

V závěru jsou shrnuty všechny výsledky z provedeného výzkumu, zhodnocení dosažení cíle a přínos této bakalářské práce pro praxi.

1 Komunitní sociální práce

Matoušek (2013) tvrdí o komunitní práci, že je to poměrně nová univerzální metoda a díky ní lze řešit různé problémy v oblasti sociální a zdravotní péče, etnického napětí, vzdělání, sousedských vztahů a životního prostředí. Komunitní práce je variabilní – každá situace vyžaduje odlišné řešení, díky tomu musí být komunitní pracovník, realizační tým a i obyvatelé komunity kreativní (Matoušek, 2013). Cílený a systematický proces posilování komunity a podpory aktivního zapojení jejích členů do řešení společných problémů a rozvoje komunity, tak Nekolová (2017) chápe komunitní práci. Posilování soudržnosti a vzájemné pomoci mezi členy komunity, podpora aktivního zapojení komunity do řešení společných problémů, rozvoj komunity a zlepšování kvality života v daném místě jsou dle Nekolové (2017) hlavní cíle komunitní práce. Hlavním smyslem komunitní práce je hlavně integrace členů komunity do komunitního života vysvětlují Frič a Vávra (2012) a to skrze podporu při organizování jejich ekonomické samostatnosti, stabilizaci rodinného života a také pomoc při získávání bydlení či vzdělávání a rozvoj osobnosti. Vitálošová (2017) uvádí, že komunitní práce může hrát důležitou roli v tom, že lidem, kteří byli dlouhodobě vyloučeni z rozhodovacích procesů, pomůže rozvíjet nové dovednosti a posílit jejich pocit začlenění do společnosti.

Práce s komunitou je dle Matouška (2013) intervence usilující o řešení problémů přesahující jednotlivce a jedná se také o řešený proces, který se odehrává skrze aktivizaci. Komunita se pomocí aktivizace mění a stává se nástrojem při řešení problému. K tomu se vyjadřuje i Havrdová (2015) a uvádí, že má práce s komunitou za cíl posílit schopnost této skupiny – komunity zvládat znevýhodňující a obtížné interakce tím, že získá větší míru kontroly nad okolnostmi, kterým jsou její příslušníci společně vystaveni, a díky tomu bude společně dosahovat definovaných cílů.

Frič a Vávra (2012) chápou komunitní práci jako metodu, která se specializuje na poskytování odborné pomoci při zvětšování kapacity členů komunity a napomáhá řešit společné problémy (např. zvyšováním jejich pracovních či komunikačních dovedností). Komunitní práce pomáhá jednotlivcům, skupinám a komunitám v konkrétních životních situacích v určitém územním celku. Gojová (2013) zmiňuje, že cílem komunitní práce je vytváření skupin, které se podílejí na řešení svých problémů a ve všech etapách komunitní práce je tedy hlavně kladen důraz na aktivitu a účast jednotlivých členů komunity. Začíná se poznáním komunity, definují se problémy a následuje plánování strategie a intervence,

dále příprava plánu a uskutečnění cílů a v poslední fázi se řeší vyhodnocení (Gojová, 2013)

1.1 Vymezení pojmu komunita

Šťastná (2016) chápe komunitu jako skupinu lidí žijících v geograficky vymezené oblasti, propojených vzájemnými sociálními vazbami. Tyto vazby zahrnují přátelství, známosti, ekonomickou spolupráci, sdílené pracovní prostředí a další. Podle Šťastné je pro tuto skupinu lidí typická silná emocionální vazba k místu, kde žijí. Členové komunity se s daným místem ztotožňují, cítí sounáležitost a respekt k jeho tradicím. (Šťastná, 2016). Jelínková (2023) popisuje komunitu jako prostředí, ve kterém lidé definují svůj život a pomáhá svým členům vytvářet příležitost zapojit se do činností, nebo naopak jím v zapojení brání. Hart (in Matoušek, 2013) definuje komunitu jako místo, kde člověk může nacházet emociální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě. Tato definice zdůrazňuje klíčovou roli komunit v poskytování pocitu sounáležitosti, podpoře osobního růstu a uspokojování potřeb jednotlivců v rámci sociálního prostředí. Scaffa, Reitz (2014) vysvětlují, že komunity jsou dynamické entity, které se neustále vyvíjejí díky měnící se charakteristiky svých členů.

Matoušek (2013) rozděluje komunitu na:

- občanskou (společenství osob, které ve společném prostředí vykonávají každodenní aktivity),
- výcvikovou (společenství osob se zaměřením na sebepoznání),
- terapeutickou (otevřená komunikace všech členů, spolurozhodování a podílení se na léčbě),
- spirituální (společenství osob snažících se o spirituální rozvoj, někdy žijící ve společném prostoru).

Hartl (in Matoušek, 2013) rozděluje komunitu na:

- a) komunitu sídelní (ekologická) – spojující členy v obývání společného sociálně vymezeného fyzického prostoru;
- b) komunitu morální (psychická) – u níž je členství postaveno na duchovních vazbách původ, víra nebo hodnoty.

Komunitu a její vývoj tvoří skupinové rozhodování či sankce a vše, co vyjadřuje společnou loajalitu a symbolizuje kolektivní identitu určité skupiny obyvatel (Hartl, in Matoušek 2013)

Komunitu tvoří víceméně skupinové rozhodování a vše, co vyjadřuje společnou kolektivní identitu určité skupiny obyvatel. Za komunitu můžeme považovat jen určitou část společnosti a společenského života v ní probíhající (Hartl, in Matoušek 2013).

1.2 Metody a techniky komunitní práce

Komunitní práce zahrnuje širokou škálu metod a technik, které usilují o posílení komunit, podporu jejich rozvoje a řešení společných problémů.

Matoušek (2013) je rozdělil do několika kategorií:

1. Komunitní organizování

- Cílem je vytváření a podpora komunitních skupin a organizací, které se zaměřují na řešení společných problémů a rozvoj komunity.
- Metody a techniky
 - Zakládání a podpora komunitních skupin a organizací
 - Vzdělávání a rozvoj komunitních lídrů
 - Moderování komunitních setkání
 - Podpora komunitního plánování a rozvoje

2. **Komunitní plánování** je v zahraničí popisováno jako analýza sociálních podmínek, politik a služeb, stanovení cílů a priorit potencionálních klientů, návrh servisních programů, mobilizace příslušných zdrojů a implementace a hodnocení stávajících služeb a programů (Weil, 2014). Pilát (2015) uvádí, že základním principem komunitního plánování je princip triády, která spočívá v partnerství třech stran. Dále autor vysvětluje, že se jedná o zadavatele, uživatele a poskytovatele a spolupráce má důsledek efektivního a kvalitního plánování.

- Cílem je strategické plánování rozvoje komunity s aktivním zapojením všech zúčastněných.
- Metody a techniky
 - Analýza potřeb a zdrojů komunity
 - Stanovení cílů a priorit rozvoje komunity
 - Vytvoření a realizace komunitního plánu
 - Monitorování a hodnocení komunitního plánu

3. Komunitní animace

- Cílem je aktivizace a motivace komunity k řešení společenských problémů a k participaci na komunitním životě.
- Metody a techniky
 - Pořádání komunitních akcí
 - Vytváření komunitních medií a informačních kanálů
 - Podpora dobrovolnictví
 - Využívání umění a kultury v komunitní práci

4. Sociální práce s komunitou

- Cílem je práce s cílenými skupinami v rámci komunity s cílem posílit jejich kapacity a podpořit jejich integraci do komunitního života.
- Metody a techniky
 - Práce s komunitními skupinami
 - Práce s rodinami a jednotlivci
 - Případová práce
 - Sociálně-pedagogická práce
 - Prevence sociálních problémů

5. Sociální marketing

- Cílem je změna chování a postojů komunity v oblasti zdraví, životního prostředí, bezpečnosti atd.

Matoušek (2013) dále zdůrazňuje, že výběr vhodných metod a technik závisí na specifických cílech a potřebách komunity a důležitá je také kombinace a integrace různých metod a technik pro dosažení maximálního výsledku.

1.3 Procesy komunitní práce

Procesy komunitní práce Matoušek (2013) rozdělil:

1. zajišťování a analýza potřeb – zjištění potřeb a následně správná analýza v komunitě pro kvalitně zpracovaný komunitní projekt;

2. plánování – při plánování je důležité správně zformulovat cíl procesu, prostředky vedoucí ke změně, odhadnout správně časovost, finance a personální náročnost procesu
3. realizace – jde především o komunikaci mezi realizačním týmem a obyvateli komunity, plánování aktivit, o průběžné vyhodnocování aktivit, velkou odpovědnost má realizační tým, na který jsou kladeny velké nároky.;
4. vyhodnocení – komplexní zhodnocení skupin v rámci komunity, důležitý krok pro pokračování projektu, které znovu začíná mapováním a analýzou potřeb.

1.4 Komunitní pracovník

Šťastná (2016) uvádí, že komunitní pracovník jako profesionál poskytující pomoc potřebuje velkou škálu schopností a dovedností a je velmi důležité, aby měl dobré znalosti a schopnost rozpoznávat podstatu jevů a problémů v dané lokalitě.

Matoušek (2013) uvádí, že je výhodné, když má komunitní pracovník znalosti z filozofie, sociologie, psychologie (zvláště pak sociální psychologie), sociální práce, sociální politiky a ekonomie a je dobré když je krok před komunitu (přichází s nápady a vizemi), ale nepřestane naslouchat komunitě. Komunitní pracovník by měl být profesionálem, který dokáže:

- žít uprostřed konfliktů a napětí;
- naslouchat potřebám jednotlivých skupin žijících v komunitě;
- usnadňovat a podporovat jednání různých zájmových skupin;
- pomoci obyvatelům komunity zapojit se do procesu;
- napsat projekt;
- skončit v pravý čas svou práci a předat svou kompetenci místním obyvatelům.(Matoušek, 2013)

Podle Hartla (in Matoušek, 2013) je hlavním úkolem komunitního pracovníka zjištění sociálních priorit a potřeb určité komunity, dále povzbuzovat obyvatele k poznání svých vlastních problémů a zvládat tyto problémy vlastními silami s využíváním dostupných služeb. Dále uvádí, že mezi hlavní náplň práce komunitního pracovníka patří informování členů komunity o všech existujících možnostech, povzbuzování členů komunity k diskusím o problémech, vybízení členů komunity k samostatné akci a důležitá dovednost takového pracovníka je umění motivovat lidi.

Šťastná (2016) se ztotožňuje s názorem, že komunitní pracovník, aby byl ve své profesi úspěšný, musí umět žít mezi konflikty a napětím a vůči nim se chovat profesionálně nikoli emočně.

Postavení komunitního pracovníka – Matoušek (2013) uvádí dvě různé postavení:

- dominantní postavení – komunitní pracovník předkládá hotové návody, vnímají ho jako experta, často ho komunita odmítá;
- partnerské postavení – komunitní pracovník vychází z hodnot komunity, dává návrhy a podporuje v tom i ostatní.

Poslání komunitního pracovníka podle Matouška (2013):

- nalezení priorit a potřeb komunity;
- povzbuzování obyvatel, aby rozpoznali problém a zvládali je řešit;
- informování o řešení problémů;
- podpoření k diskuzi a odstranění problému.

1.5 Modely komunitní práce

Gojová (2006) popisuje vznik několika modelů komunitní práce jako cíl o vypořádání se s různorodostí pojmu, který zahrnuje různé aktivity a postupy, které vycházejí z různých konceptů.

Komunitní přístup je jedním z modelů a Matoušek (2013) ho vysvětluje tak, že zdůrazňuje stránku komunitních procesů, který spolupracuje se sektory – veřejný sektor (státní a místní správa), podnikatelský sektor (podnikatelé v komunitě) a místních občanů – při změně na místní úrovni.

Popple (in Gojová, 2006) uvádí osm modelů komunitní práce, jednotlivé modely se vyvíjely nekoordinovaně, dle potřeby k určitým těžkostem. Modely, které jsou popisovány v tomto odstavci nejsou podle Popple jednoznačně odděleny, ale spíše se různě překrývají a jejich využívání a propojování je důležité. Prvním modelem je komunitní péče – podle Popple usiluje o zlepšení sociálních sítí a dobrovolnických služeb a cílem je uspokojení potřeb obyvatel, zejména seniorů, lidí s postižením a dětí do pěti let (in Gojová, 2006). Matoušek (2013) uvádí, že při komunitní péči jde o uspořádání služeb pro skupiny osob, kteří jsou znevýhodnění, aby mohly žít plnohodnotným životem ve své komunitě. Dalším modelem komunitní organizace – dle Popple je hlavním cílem zlepšení

vztahů mezi různými organizacemi s cílem poskytování služeb, které reagují na momentální potřeby klientů (in Gojová, 2006). Třetím modelem komunitní rozvoj – dle Popple pomáhá rozvíjet skupinám kvalitu života, díky zvýšením svého uvědoměním, rozvojem svépomoci a vzděláváním se (in Gojová, 2006). Slovník sociální práce uvádí, že ovlivňování místní komunity, jehož cílem je zvýšit angažovanost občanů na místních problémech a zlepšit jejich kompetence, které potřebné pro řešení problémů. (Matoušek, 2008). Komunitní plánování je další z modelů –přímé vyjednávání mezi zřizovateli, poskytovateli a uživateli služeb, jehož cílem je zlepšit místní sociální politiku či charakter sociálních, případně dalších souvisejících služeb. (Matoušek, 2008). Komunitní vzdělání jako další model Hartl (in Matoušek, 2013), uvádí dva směry vzdělání, které je pro rozvoj komunity, získání nových dovedností a vědomostí, které jim budou nápomocné ke zvládnání a řešení problémů vzdělání umožňuje změnit postojové vzorce v komunitě.

Dalším modelem je komunitní akce a Matoušek (2013) uvádí, že cílem je pomáhat a podporovat znevýhodněné skupiny (nezaměstnaným, etnickým menšinám apod.) Feministická komunitní práce jako další model komunitní práce uvádí, že hlavním cílem je zlepšení sociálního postavení žen (Gojová, 2006). Antirasistická komunitní práce jako poslední osmý model komunitní práce se zaměřuje na uspokojování potřeb etnických menšin při boji s rasismem (Gojová, 2006).

1.6 Komunitní plánování

Komunitní plánování Gojová (2006) vysvětluje jako metodu, která má za hlavní úkol zjistit v určité oblasti dostatečnou dostupnost služeb dostupnost a zapojit všechny z dané oblasti. Komunitním plánování je přímé vyjednávání mezi zřizovateli, poskytovateli a uživateli služeb, jehož cílem je zlepšit místní sociální politiku či charakter sociálních služeb. Zřizovateli služeb jsou úřady státní správy a samosprávy, neziskové organizace a jiné subjekty, které služby financují, případně i jmenují jejich vedoucí a kontrolují jejich činnost. Poskytovatelé služeb jsou subjekty provozující státní nebo nestátní sociální služby. Uživateli služeb jsou fyzické nebo právnické osoby, které mají zvláštní potřeby, na něž služby reagují. (Matoušek, 2008).

V zahraničí je popisováno komunitní plánování jako analýza sociálních podmínek, stanovení cílů a priorit klientů, služeb, analýzu, plánování, implementaci a hodnocení programů, identifikaci, zajištění a efektivní využití všech potřebných zdrojů a implementace a hodnocení stávajících služeb a programů (Weil, 2014).

2 Romové

Gulová (2011) uvádí, že Romové patří dlouhodobě k cílovým skupinám sociální práce a většinová společnost ji jako národnostní menšinu nejvíce diskriminuje a vylučuje ze společnosti. Dále píše, že metody sociální práce směřované konkrétně k cílové skupině romských obyvatel obsahují především komunitní sociální práci a terénní sociální práci, kdy strategie a mechanismy přicházejí přímo do prostředí rodin a komunit.

Kende et al., (2020) uvádí, že Romové jsou nejpočetnější etnickou menšinou žijící ve střední Evropě a neustále čelí předsudkům a proticikánským postojům.

Davidová a kol. (2010) pokládá za velmi důležité, že Romové představují silně nehomogenní skupinu, která je rozdělena několika subetnických skupin a ty se dále dělí na klany a velkorodiny.

2.1 *Minorita (menšina)*

Kajanová (2017b) uvádí, že minorita je pojem, který označuje skupinu osob, která se odlišuje od okolní většinové společnosti a je vůči většinové společnosti v nevýhodě v mnoha směrech, jako je odlišnost v životním stylu, jazyku, náboženství. Dále uvádí, že se obvykle jedná o méně početnou skupinu a v demokratických státech funguje ochrana práv menšin.

Národnostní menšina je odvozena od slova národ a jedná se o skupinu osob, které mají společnou historii, kulturu, řeč a žijí na stejném území v jednom státě (Kajanová, 2017b).

Národnostní menšina je zakotvena v zákoně č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin: „Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmu jejich společenství, které se historicky utvořilo.“

Kajanová (2017b) v následujícím odstavci popisuje, že etnická menšina je tvořena etnickou skupinou. Etnikum je historicky vzniklá skupina lidí, kteří údajně mají společný

historický původ, rasový typ, jazyk, materiální a duchovní kulturu, mentalitu a tradice a obývají společné území a od národu se liší tím, že nemají vlastní stát. Romové v ČR mohou být považováni jako etnická i národnostní menšina.

2.2 Komunitní práce s Romy

Schuringa (2007) rozděluje komunitní sociální práci s Romy na zplnomocnění, inkluze, multidimenzionální přístup, udržitelnost a vytváření podmínek pro další rozvoj.

Vašeček (2010) uvádí a zdůrazňuje, že komunitní práce s romskou skupinou je velmi náročná a hlavně specifická a kromě vytrvalosti a trpělivosti sociálního pracovníka jsou důležité i další vlastnosti a znalosti. Sociální pracovník by měl mít znalosti dle Vašečka (2010) v romské kultuře a historii aby chápal kulturní normy, tradice a hodnoty, dále aby znal historického a socioekonomického vyloučení a diskriminace Romů a také by měli pracovníci ovládat metody a techniky na specifické potřeby romské komunity.

Matoušek a kol. (in Urban, 2015) popisují znaky komunitní práce takto:

- používá se pro řešení problémů a pro navození změny místním společenství;
- vztahuje problémy jedinců a skupin ke zdrojům a možnostem místní komunity;
- zapojuje do řešení problémů a do rozhodování a života komunity její občany, stejně tak jako místní organizace a instituce;
- vede k přerozdělení a sdílení zdrojů, odpovědnosti a kompetence;
- rozšiřuje možnosti lidí ovlivnit to, co se s nimi děje.

Schuringa (2007) popisuje výchozí znaky komunitní práce v následujících bodech:

- 1) zplnomocnění: tzn. potřebu uvědomit si své vlastní kvality, silné stránky a vyzkoušet řešit si své vlastní problémy – Romové by si tak měli uvědomit, co je potřeba ke změně jejich životních podmínek a začít se sami organizovat (Schuringa, 2007);
- 2) multidimenzionální přístup: ten vychází z předpokladu, že problém sociálního vyloučení je způsoben více aspekty; pokud tedy chceme dosáhnout změny, je třeba současně působit a řešit více problémových aspektů zároveň – např. bydlení, zaměstnání, zdraví, volný čas atd.; to s sebou samozřejmě nese celou řadu rizik, neboť tento potřebný multidimenzionální přístup vyžaduje od člověka vyšší

nasazení a vůli po změně, zároveň je někdy potřebná participace dalších sociálních služeb (Schuringa, 2007);

- 3) inkluzi: pro řešení problematiky není možné pracovat pouze s danou komunitou, je třeba zapojit i okolní obyvatele, úřady a instituce, neboť pokud nebude ochota ze strany okolí přijmout změny v dané komunitě, budou se snahy míjet účinkem; proto je potřeba podporovat kontakt s ostatními skupinami populace, zejména pak s majoritou (Schuringa, 2007);
- 4) udržitelnost: je potřeba podporovat snahy, jež vedou k dlouhodobější změně – poskytovat tedy takové služby, aby byla komunita pro příště na externí pomoc nezávislá; jedná se o dlouhodobější proces a je potřeba usilovat o rozvoj dobrých vzájemných vztahů a důvěry, cílem pak je vytvořit mobilizovanou komunitu, která je schopná vyřešit si své problémy nezávisle (Schuringa, 2007);
- 5) vytváření podmínek pro rozvoj hnutí: konečným cílem není pouze posílení místní komunity, ale také místní romské organizace vzájemně propojit; všechny konkrétní aktivity usilující o zplnomocnění lidí – posílení samoorganizace, povzbuzení komunitního ducha a stimulaci účasti okolní společnosti – musí také rozvinout vazbu na ostatní komunity a jejich lídry, protože dobrá spolupráce je potřebná, abychom se vyhnuli další marginalizaci (Schuringa, 2007);

2.3 *Přístupy v sociální práci s romskou menšinou*

V sociální práci jsou uvedeny přístupy, které lze při práci s romskou cílovou skupinou využít. Dle Urbana (2015) můžeme při práci s romskou menšinou využít 3 přístupy jako je psychosociální přístup, přístup orientovaný na úkoly a antiopresivní přístup.

2.3.1. *Psychosociální přístup*

(Kajanová, 2017b) uvádí, že cílem psychosociálního přístupu je paralelně řešit problémy prostředí a klienta. Při využívání psychosociálního přístupu se využívají metody a techniky, můžeme jmenovat stanovení analýzy a pochopení situace klienta, vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem, klasifikace a posilování klientovo vnímání, poskytování vzhledu. Dále to je plánování, případový management, zanalyzování a aplikování sociálních a komunitních zdrojů (Kajanová, 2017b).

2.3.2. *Přístup orientovaný na úkoly*

Kajanová (2017b) uvádí, že je to nejpoužívanější přístup, který čerpá z teorie sociálního učení a systémové teorie, základním rysem je partnerství a posilování a cílem je rozvíjet sebeúctu a sebedůvěru i v malých úspěších v úkolech, které si sám klient vytyčí.

Přístup orientovaný na úkoly se dle Kajanová (2017b) skládá ze šesti fází:

- 1) příprava (aktivní naslouchání, povzbuzování, brainstorming);
- 2) explorace problému (vyjasnění a seřazení klientových zájmů);
- 3) dohoda o cílech (maximálně tři realistické problémy);
- 4) formulace a plnění úkolů (písemně);
- 5) ukončení pomáhajícího vztahu;
- 6) evaluace.

2.3.3. *Antiopresivní přístup*

Za zakladatele přístupu v sociální práci můžeme považovat Neila Thompsona, který pojmenoval antiopresivní přístup jako teoretický a praktický přístup v sociální práci, který se zaměřuje na pochopení a řešení dopadů diskriminace a útlaku na životy klientů. (Thompson, 2021). Kajanová (2017b) tvrdí, že antiopresivní přístup staví na spravedlnosti, rovnosti a spoluúčasti a při sociální práci s Romy je důležité vyhnout se etnizujícímu přístupu, oprostít se od stereotypů, nepřebírat zodpovědnost za intervence, neobhajovat své rozhodnutí.

3 Cíl práce a výzkumné otázky

3.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce bylo identifikovat a popsat komunitní práci s cílovou romskou skupinou.

Pro dosažení komplexního a objektivního hodnocení hlavního cíle bakalářské práce jsem formulovala dílčí výzkumné cíle, které naleznete níže.

3.2 Hlavní výzkumná otázka

Byla stanovena hlavní výzkumná otázka:

Jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní sociální práci s cílovou romskou skupinou?

3.3 Dílčí výzkumné otázky

DVO1: V čem vidí sociální pracovníci specifika práce s romskou skupinou?

DVO2: Jaké teorie a metody sociální práce užívají sociální pracovníci při práci s romskou skupinou?

4 Metodika

Ke zpracování výzkumné části byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, která jak Hendl (2016) uvádí, že se kvalitativní výzkum zabývá hlubším zkoumáním dané problematiky na rozdíl od kvantitativního výzkumu ten vychází z matematických postupů a statického vyhodnocení analýzy. Kajanová et al. (2017a) uvádí, že cílem kvalitativního výzkumu je popis jevu, jeho vlastností a určení faktorů, jež jevy ovlivňují. *Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu* (Švaříček, Šedová a kol., 2014, s. 17).

4.1 Metody a techniky

pro následující výzkum jsem zvolila pro sběr dat metodu dotazování formou polostruktovaného rozhovoru.

Nástrojem kvalitativního výzkumu je rozhovor a cílem polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu (Švaříček a Šedová, 2014).

Podle Hendla (2016) si výzkumník na začátku vybere výzkumné téma a určí základní výzkumné otázky, může je během výzkumu, sběru a analýzy dat měnit či doplňovat, z tohoto důvodu se někdy tento výzkum považuje za pružný typ.

Walker (2013) zdůrazňuje, že důraz je kladen na nestranný postoj tazatele v kvalitativním výzkumu, aby jeho vlastní vnímání neovlivnilo odpovědi dotazovaného.

Polostrukturovaný rozhovor

Pro sběr dat byla vybrána technika polostrukturovaného rozhovoru, který, jak uvádí Hricová, Ondrášek, Urban (2023), v rámci polostruktovaného rozhovoru mají tazající se dopředu připravené otázky, okruhy témat, na které se doptávají v návaznosti na stanovené výzkumné otázky. Mišovic (2019) v tomto ohledu uvádí, že polostrukturovaný rozhovor obsahuje připravené otázky, které pomocí detailních odpovědí vedou k určení výzkumných témat.

4.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl vybrán podle záměrného kvótního výběru.

Podle Chráska (2016), je kvótní výběr jediný záměrný výběr, který z teoretického hlediska vyhovuje. Nejdříve se zvolí konkrétní znaky, podle kterých se výběr uskutečňuje, jako je například věk, počet žen a mužů, počet osob vykonávající různé povolání atd. Podle těchto kontrolních znaků lze vytvořit kvóty pro výběr.

Výzkumný soubor byl vybrán podle záměrného kvótního výběru.

Pro mou bakalářskou práci bylo pět komunitních pracovníků, kteří tvořili výzkumný soubor a splňovali mé kritérium, které bylo pracovat na pozici sociálního pracovníka v přímé péči s romskou cílovou skupinou minimálně půl roku. Všichni komunikační partneři pracují ve stejné organizaci. Z důvodu zachování anonymity pracovníky označuji jako komunikační partnery a partnerky, dále KP1-KP5

4.3 Zpracování získaných dat

Výzkum byl zpracováván způsobem vytváření trsů. Tento styl zpracovávání dat popisuje Tahal a kol. (2017) tak, že podobné formulace se klasifikují do společných kategorií. *„Tyto skupiny (trsy) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Vznikají tak obecnější, induktivně zformované kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trsu) je asociováno s určitými opakujícími se znaky, určitým charakteristickým uspořádání.“* (Miovský, 2006, s.221).

4.4 Realizace výzkumu

Rozhovor byl anonymní a komunikační partneři s tím byli obeznámeni a jsou označováni jako KP1-KP5.

Před uskutečněním samotného rozhovorového výzkumu ve Středočeském kraji, a to v období měsíce ledna a února roku 2022, jsem vytvořila soupis otázek pro polostrukturovaný rozhovor (příloha č. 1), kde se nacházely připravené otázky týkající se práce s romskou cílovou skupinou. Na začátku rozhovoru jsem komunitní partnery obeznámila s cílem svého výzkumu a ujistila jsem je o anonymitě. Před zahájením rozhovoru jsem získala ústní souhlas účastníka výzkumu. Setkání, kde proběhly rozhovory, se konala na předem domluveném místě po telefonické dohodě.

Data při rozhovoru byla nahrávána na mobilní telefon, poté byla data přepsána a seskupena pomocí otevřeného kódování. Text jsem si rozdělila na menší smysluplné jednoty (věty, slova, odstavce), ke každé jednotce jsem přidělila kód. Kódy jsem seskupila na základě podobnosti do kategorií, které jsem zpracovala a interpretovala pomocí Excelu.

4.5 Etika výzkumu

Součástí každého výzkumu je dodržování etických principů, které zajišťují, že je výzkum prováděn zodpovědně a že neuškodí účastníkům a společnosti. Podle Miovského (2006) jsou etická pravidla, která mají být dodržena a výzkum smí být proveden pouze s osobami, které s účastí souhlasili a udělily informovaný souhlas. Komunikační partneři při zahájení rozhovoru ústně souhlasili a všichni byli ujištěni o anonymitě a že získaná data budou sloužit jen pro potřebu vytvoření bakalářské práce.

Kajanová et al. (2017a) se zmiňují o dalším pravidle a tím je zachování anonymity. V bakalářské práci nejsou uváděna jména ani osobní údaje a účastníci rozhovoru jsou nazýváni komunikačními partnery.

5 Výsledky výzkumu

V této kapitole prezentuji výsledky výzkumu, který probíhal se sociálními pracovníky, kteří pracují s romskou cílovou skupinou.

Výsledky výzkumu uvádím v tabulkách, obrázcích a slovních komentářích vlastní tvorby.

5.1 Základní údaje komunikačních partnerů

Tabulka číslo 1 – základní údaje komunikačních partnerů

Sociální pracovník	Praxe (roky)	Vzdělání
KP1	5	VŠ
KP2	3	VOŠ, VŠ
KP3	5	VOŠ
KP4	8	VOŠ
KP5	3	VOŠ

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

V tabulce č. 1 prezentuji základní údaje komunitních partnerů. V tabulce je zaneseno vzdělání respondentů při výkonu sociálního pracovníka. První dotazovaný byl KP1, který pracuje v přímé péči s romskou komunitou pět let, druhým dotazovaným byla KP2, která s romskou skupinou pracuje tři roky, dalším dotazovaným byla KP3, která pracuje s romskou komunitou pátým rokem, dále jsem udělala rozhovor s KP4, který pracuje již osmým rokem a poslední byla KP5, která pracuje tři roky.

Níže jsou uvedeny vytvořené kategorie.

5.2 Kategorie 1 - Sociální pracovník

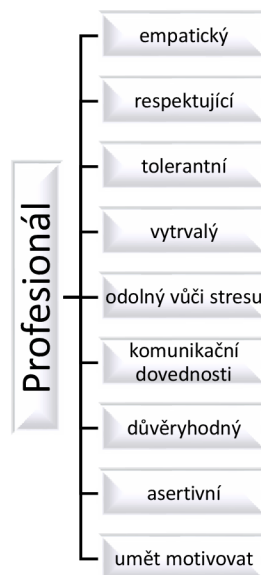
Zaměřuji na sociální pracovníky, jaké mají mít dovednosti a zjišťuji, co by měl sociální pracovník znát, umět a ovládat, aby mohl pracovat s touto cílovou skupinou.

Obrázek 1 – Sociální pracovník

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

5.2.1. Vlastnosti

Obrázek 2 - Vlastnosti

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

Odpovědi byli u všech komunikačních partnerů velice podobné. Komunitní pracovník je profesionálem, který dokáže empatický, respektující, tolerantní, otevřený, trpělivý, vytrvalý, odolný vůči stresu, komunikační dovednosti, měl by znát romskou kulturu a historii, měl by ovládat manažerské dovednosti. KP1, uvedl: „*Měl, by vědět, jak pracovat s romskou komunitou, jak k nim přistupovat, aby mu důvěřovali, být i asertivní by jim uměl říct ne, jelikož toho umí využít, že jim člověk přijde pomoci. Dále by měl být empatický, komunikativní, přátelský a měl by umět druhého motivovat.*“. KP2 uvedla: „*Potřebuje znát specifika romské komunity – jaké jsou jejich hodnoty, vlastnosti, co je pro ně důležité, pracovat s celou rodinou, romská rodina je úzce propojená, důležitá je důvěra. Pracovník by měl být tolerantní, chápající, empatický, komunikativní, dokázat druhé motivovat, aktivizovat a navázat důvěru, ale také je velmi potřeba být asertivní, dokázat držet hranice a odstup, dbát na nějaká pravidla stanovená službou*“. S podobným názorem přichází i KP4 a uvádí: „*Myslím, že pracovník by měl být hlavně bez předsudků, otevřený učit se nové věci. Důležitá je podle mě schopnost posuzovat klienty individuálně, já sám na základě etnicity přístup ke klientům neměním. Empatie, vůle pomoci, asertivita, autenticita v projevu.*“. Uvedené odpovědi objasňují, jaké dovednosti komunikační partneři považují za důležité.

5.2.2. Vzdelání

Dle zákonů musí být vysokoškolské, které splňuje podmínky uvedené zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. KP2 uvádí ve své odpovědi, „*Měl by splňovat vzdělání dle zákona 108/2006 sb. o sociálních službách – sociální pracovník nebo pracovník v sociálních službách.*“. Dle odpovědi, všichni komunikační partneři splňují podmínku zákona.

5.2.3. *Komunikace*

Obrázek 3- Komunikace

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

Jak komunikovat, aby nedošlo k nedorozumění s romskou cílovou skupinou odpovídali komunikační partneři dostala velice podobně. Shodli se, že je nejdůležitější pokládání srozumitelných jednoduchých vět a aktivní naslouchání, také dle zkušenosti je dle mě dobré použití otevřené a přátelské komunikace a dát klientům dostatek času na vyjádření. KP2 uvádí: „*Jednoduchý, ne příliš úřední. Spíše s nimi mluvit více lidsky a jednoduchou formou. Nepoužívat složité termíny, případně vše dobře vysvětlit. Hodně opakovat a mít trpělivost.*“. Úskalí při komunikaci s romskou cílovou skupinou nedostatečná znalost romského jazyka, vybudování důvěry, přizpůsobení a zohlednění úrovně vzdělání klienta. KP3 uvádí: „*Hlavně ne moc strojenou a úřední mluvou, klidný tón, jednodušší věty a úskalím by mohla být jazyková bariéra, ne každý Rom umí plyně česky.*“. Odpovědi objasňují, že efektivní komunikace s romskou cílovou skupinou vyžaduje respekt, empatii, pochopení specifík kultury, trpělivost.

5.2.4. *Úskalí a pozitiva*

Čeho by se měl komunitní sociální pracovník pracující s romskými skupinami vyvarovat a co je nejtěžší, naopak co klienti uvítají a je nejsnazší. KP1 a KP2 se shodli na tom, že by romští klienti byli nejraději, kdyby za ně sociální pracovník zařídil vše a oni to měli zadarmo. KP2 uvádí: „*Klienti uvítají otevřenost a nejlépe to, že za ně všechno vyřídíme, či jim budeme poskytovat potraviny apod. zdarma bez nějaké snahy. Je potřeba, aby*

pracovník dokázal vyhodnotit, kdy je to skutečně potřeba a kdy se jedná pouze o mazanost klientů či lež. “ . Často varovali svou odpovědí, že někteří klienti se mohou snažit zneužít sociálního pracovníka ve svůj prospěch, proto by měl hned na začátku setkání sociální pracovník nastavit hranice. Sociální pracovník by se měl vyvarovat předsudků a stereotypů o romské komunitě. Klient naopak ocení, když se jim pracovník věnuje a snaží se jim pomoci a usnadnit život, ale je důležité, aby se udržela hranice pomoci, aby nebyli klienti pasivní při pomoci pracovníka a aktivně se zapojovali. KP5 uvedl: „ Měl by se vyvarovat předsudků a zaujatosti, ocení pomáhání s řešením situací, nebo doprovodem na úřady. “ . Úskalí pro komunikační partnery při práci s romskou skupinou byli odpovědi velmi podobné a týkali se především asertivního chování. KP1 uvedl: „ Nejobtížnější je asi udržet si odstup a umět říkat ne, jelikož toho opravdu využívají. “ . KP2 uvádí: „ Nejobtížnější je asi udržet si odstup a umět říkat ne, jelikož toho opravdu využívají. “ . KP3 uvádí: „ Nejobtížnější je dokázat udržet hranice, romská skupina často pracovníky zkouší, prosí je, lžou, ne vždy je práce s romskou skupinou jednoduchá, někdy začínají být slovně agresivní – je potřeba tedy udržet profesionalitu a případně z kontaktu v danou chvíli odejít v rámci vlastní bezpečnosti. “ . Odpovědi na nejjednodušší byli nejčastěji, když měla komunita zájem o pomoc a spolupracovala. KP1 uvedl: „ nevím, když rodina spolupracuje a nevymlouvá se, ale jedná. “ . KP2 uvedl: „ Nejsnazší je komunikace s rodinou, pokud spolupracuje a sama chce na své situaci pracovat či něco změnit. “ . KP4 uvedl: „ Neuposuzuji klienty na základě domnělé etnicity, takže asi nedovedu odpovědět. “ .

5.2.5. Psychika

Jak pracovníky ovlivňuje práce v terénu s komunitou. Odpovědi respondentů se zde liší, a že je individuální záležitost a závisí na osobnosti člověka – pracovníka, někteří zdůrazňují nebrat si věci osobně a udržovat si odstup, jiní vnímají tuto práci jako inspirativní a obohacující. KP1, KP2 a KP5 se shodují, že je důležité nebrat si nic osobně. KP5 uvádí: „ já si ze začátku vše pouštěla k tělu, a to je špatně, je potřeba nebrat si nic osobně. “ . KP3 uvádí: „ je potřeba nebrat si nic osobně a dodržovat si určitý odstup. “ . KP4 uvádí: „ Mě to obohacuje, práce je nestereotypní, hodně člověka nutí improvizovat a reagovat „tady a teď“, klienti jsou mnohdy inspirativní a také se člověk cítí dobře, pokud věří cílům, na kterých pracuje. “ . KP1, KP2, KP4 a KP5 se shodly, že na ně negativně působí prostředí, kde romská komunita žije. KP1 uvádí: „ Prostředí, docházíme k nim domů (ubytovny) většinou mají za dveřmi bytu uklizeno, ale společné prostory jsou

pověštinou v hrozném stavu, často se setkáváme se štěnicemi a vši.“ . KP2 uvádí: „Prostředí nebývá příliš uspokojivé, často se jedná o ubytovny či vybydlené byty. Některé rodiny se snaží svůj byt či pokoj udržovat v čistotě, ale ne vždy tomu tak je. Špína a nevhodné prostředí pro zdárný vývoj dětí bývá na denním pořádku, což nepůsobí příliš příjemně. Pracovníci se často setkávají se štěnicemi, vši, šváby, různými nepříjemnými pachy apod.“ . KP4 uvádí: „, Prostředí nebývá příliš uspokojivé, často se jedná o ubytovny či vybydlené byty. Některé rodiny se snaží svůj byt či pokoj udržovat v čistotě, ale ne vždy tomu tak je. Špína a nevhodné prostředí pro zdárný vývoj dětí bývá na denním pořádku, což nepůsobí příliš příjemně. Pracovníci se často setkávají se štěnicemi, vši, šváby, různými nepříjemnými pachy apod.“ . KP3 uvádí: „, jak na koho, ten, kdo je slabší povahy, tak mu jich kolikrát může být líto.“ . Odpovědi na otázku ukazují, že práce v prostředí romské komunity může mít na pracovníky různé dopady.

5.2.6. Důvěra

Obrázek 4 - Důvěra

Zdroj: Vlastní výzkum, 2024

Získání důvěry romské skupiny odpověděli všichni komunikační partneři, že získat důvěru romské komunity může být obtížné, avšak není to nemožné. KP2 uvádí: „Ze začátku ano. Důvěra se získává dobře přes romské děti. Jakmile si vás oblíbí děti, tak poté začínají mít důvěru i dospělý. Zároveň pomáhá, když vidí, s čím jim můžete pomoci.“ . Kp5 uvádí: „Ano je, nevěří úředníkům.“ .

5.2.7. *Motivace*

Odpovědi jak a co dělají komunitní pracovníci pro motivování klientů jsou různé, ale vzájemně se doplňující a prolínají pro motivaci ke spolupráci a dosažení cílů, jako je vysvětlení následků nespolupráce a upozornění na možné tresty a sankce, motivační rozhovory, upozornění na důsledky chování a jednání. KP1 uvádí: „*Vysvětlení, proč je to důležité a co z té spolupráce bude.*“. KP2 uvádí: „*Podpora klientů. Motivační rozhovory. Ukazování toho, že to jde i jinak. Najít s nimi nějaký smysl a důvod ke změně. Je to hodně individuální.*“. KP4 uvádí: „*Máme nastavená pravidla, platí pro všechny stejně. S klienty sestavujeme individuální plány spolupráce orientující se na jejich zakázky, čeho oni chtějí dosáhnout. Používáme techniku motivačních rozhovorů.*“.

5.3. *Kategorie 2 - Romové*

Jací Romové jsou a vesměs se mi dostalo stejných odpovědí, že je pro Romy nejdůležitější rodina, neberou velký důraz na vzdělání. KP1 uvádí: „*Podle mě je pro většinu Romů nejdůležitější rodina, umí si udržet pořádek doma/ v bytě, ale co je za dveřmi jako společné prostory, to už je nezajímá. Neberou důraz na vzdělání.*“, KP2 uvádí: „*Romové mají na prvním místě rodinu, ale ve smyslu, že jim nevadí mít spoustu dětí. Není pro ně příliš důležité vzdělání. Stále je jiný pohled v romské rodině na muže a ženu. Ženy jsou pečovatelky, starají se o domácnost a mají v raném věku děti. Muži jsou živiteli rodiny. Nicméně často pracují na černo. Často nedodržují pravidla a řád dané společnosti (společenská pravidla). Bývají vznětliví, pokud nedostanou, co chtějí. Nedbají na povinnou školní docházku svých dětí.*“, často nedodržují řád a pravidla, někteří jsou pracovití někteří naopak vůbec. KP3 uvádí: „*Někteří jsou líní cokoli dělat, i když jim přesně řeknete co a jak, někteří nejsou dochvilní, lžou. Kladou důraz na rodinu, pořádají bujaré oslavy, záleží jim co si o nich myslí. Jsou hodně pohostinní.*“. KP4 uvádí: „*Hodní, zlí, veselí, smutní... Na to se podle mě nedá odpovědět, otázka je příliš generalizující, nejedná se o homogenní skupinu, raději volím individuální přístup.*“. KP5 uvádí: „*Někdy jsou neochotní spolupracovat, jsou nedochvilní a lžou potom je těžké něčeho docílit. Jsou hodně temperamentní.*“.

Na otázku zda romské komunitě vadí, že komunitní pracovník není Rom odpovídají komunikační partneři, že není to běžné nebo se s tím nesetkali, aby romští klienti měli problém s tím, že pracovník není Rom. KP1 uvedl: „*Já se s tím ještě nesetkal.*“ KP2 uvedl: „*Někdy se s tím pracovník může setkat, ale nebývá to časté. Romové mají stále*

pocit, že jsou ve společnosti diskriminováni. Často se však jedná o jejich výmluvy, např. nejdou do práce, jelikož je nechtějí přijmout.“. KP4 uvádí: „, Pokud mohu soudit, tak nic takového nezaznamenávám.“. Zde musím poukázat na to, že se jedná a o malý vzorek odpovědí a myslím si, že by někteří klienti mohli preferovat romského pracovníka.

5.4. *Techniky a metody*

Sociální pracovníci používají širokou škálu technik a metod a nejčastěji KP1-KP5 zmiňovali rozhovor, pozorování, aktivní naslouchání, kontaktní práci, individuální přístup. KP1 uvedl: *„Rozhovor, pozorování, aktivizaci, aktivní naslouchání.“* . KP2 uvádí: *„Rozhovor, pozorování, aktivizaci – např. doučování dětí, nácvik, posilování rodičovských kompetencí, doprovody, krizovou intervenci.“* . KP3 uvádí: *„Aktivní naslouchání, a jak u koho co, je tu důležité pracovat individuálně.“* . KP5 uvedl: *„Teď mě nenapadá, jen aktivní naslouchání, občas použiji zrcadlení.“* .

Závěrem jsem se zeptala, zda chtějí komunitní partneři ještě něco zmínit v souvislosti s touto prací, pouze KP2 uvedl: *„, Nejedná se určitě o jednoduchou práci. Je zapotřebí, aby sociální pracovník stále na sobě pracoval, vzdělával se, jak v profesní, tak v osobní rovině, naučil se techniky psychohygieny, aby se předcházelo syndromu vyhoření.“* . Ostatní komunikační partneři neměli co dodat.

6 Diskuse

Bakalářská práce je zaměřena na komunitní práci s romskou cílovou skupinou. Hlavním cílem této práce bylo identifikovat a popsat komunitní práci s cílovou romskou skupinou. Pro výzkum byla zvolen kvalitativní výzkum, metoda dotazování a technika polostruktovaného rozhovoru. Pro sběr dat jsem měla připravené otázky vlastní tvorby, které jsem během rozhovoru s respondentem položila. Byly sestaveny tak, aby bylo získáno co nejvíce informací týkající se komunitní sociální práce s romskou cílovou skupinou. Pořadí otázek a způsob, jakým jsem se na ně ptala, se ale mohly lišit v závislosti na tom, co respondent říkal. Snažila jsem se co nejvíce nechat respondenta, aby řídil tok konverzace, a pouze ho občas usměřňovala k zodpovězení všech potřebných otázek. Tímto způsobem se mi podařilo shromáždit komplexní a detailní informace, které mi pomohly dosáhnout cíle výzkumu. Během výzkumu jsem již stanovené cíle a výzkumné a dílčí otázky neměnila.

Výzkumné otázky zní Jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní sociální práci s cílovou romskou skupinou? V čem vidí sociální pracovníci specifika práce s romskou skupinou? Jaké teorie a metody sociální práce užívají sociální pracovníci při práci s romskou skupinou? V rámci diskuse se pokusím shrnout odpovědi na výzkumné otázky, které by měly vyplývat z popisu výsledků v předcházející kapitole. Na závěr stručně popíšu limity této studie.

Do výzkumného vzorku byli zahrnuti pouze sociální pracovníci, kteří s romskou menšinou běžně pracují, znají specifika jejich problematiky a mají s danou problematikou zkušenosti. Jedná se o tři ženy a dva muže, které budu dále označovat jako komunikační partnery. Zde musím poukázat na to, že se jedná o malý vzorek odpovědí a myslím si, že by pro další výzkum bylo dobré rozšířit počet komunikačních partnerů.

Práci jsem rozdělila do dvou částí. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů, jako je komunitní práce, komunita, komunitní plánování, a dále se zaměřuje na specifika a přehled o komunitní práci s romskou skupinou. V praktické části popisují výzkum, který byl prováděn v organizaci, která se věnuje mimo jiné komunitní práci s romskou menšinou.

DVO1: V čem vidí sociální pracovníci specifika práce s romskou skupinou?

Sociální pracovníci vidí specifikum při práci s romskou cílovou skupinou vidí v individuálním přístupu ke každému klientovi. Myšlenku, že je individualita ke klientům důležitá potvrzují nejen komunikační partneři. KP3 uvádí: „*Je nutné vyvarovat se stereotypů a předsudků a přistupovat ke každému klientovi individuálně.*“, ale také Thompson (2012) ten uvádí, že pracovník by měl ke každému klientovi přistupovat individuálně, dle jeho schopností a potřeb. Komunikační partneři dále jako specifikum uvedli, že je velkou výhodou znát hodnoty a kulturu romské cílové skupiny. KP2 uvádí: „*Potřebuje znát specifika romské komunity – jaké jsou jejich hodnoty, vlastnosti, co je pro ně důležité, pracovat s celou rodinou, romská rodina je úzce propojená, důležitá je důvěra.*“ . S tímto výrokem se ztotožňuje Vašečka (2010), který tvrdí o sociálním pracovníkovi, že by měl mít dobrý rozhled v romské kultuře a historii, aby chápal kulturní normy, tradice a hodnoty, aby znal historického a socioekonomického vyloučení a diskriminace Romů.

DVO2: Jaké teorie a metody sociální práce užívají sociální pracovníci při práci s romskou skupinou?

Tímto tématem se konkrétně zabývala v rozhovorovém šetření hlavně otázka číslo 8. týkala se využívání teorií a metod v sociální práci s romskou cílovou skupinou. Pracovníci uváděli ty jež užívají jako je rozhovor, pozorování, aktivizace. KP1 uvádí: „*Rozhovor, pozorování, aktivizaci, aktivní naslouchání.*“ . KP3 uvádí: „*Aktivní naslouchání, a jak u koho co, je tu důležité pracovat individuálně.*“ . Tuto skutečnost popisuje Vašečka (2010) , že by sociální pracovníci měli ovládat metody a techniky na specifické potřeby romské komunity. Popple (in Gojová, 2006) uvádí, že modely komunitní práce, jednotlivé modely se vyvíjely nekoordinovaně, dle potřeby k určitým těžkostem a nejsou podle Popple jednoznačně odděleny, ale spíše se různě překrývají a jejich využívání je důležité. Dle odpovědí, si myslím, že mají respondenti stejný názor, konkrétně metody a techniky neškatulkovali, ale obecně je jmenovali.

HVO: Jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní sociální práci s cílovou romskou skupinou?

Sociální pracovníci při práci s romskou skupinou v rámci komunitní sociální práce uplatňují různé přístupy a metody s ohledem na specifika této skupiny, která se odlišují

od práce s majoritní populací. Konkrétně třeba respektováním romské kultury, podpora romské komunity, budováním důvěry. Důvěra je dle komunikačních partnerů důležitá pro jakoukoliv práci a činnost s romskou komunitou. Tímto tématem se zabývala v rozhovorovém šetření hlavně otázka číslo 7. KP2 uvádí: „ *Důvěra se získává dobře přes romské děti. Jakmile si vás oblíbí děti, tak poté začínají mít důvěru i dospělý. Zároveň pomáhá, když vidí, s čím jim můžete pomoci.* “. Romové jsou z prve nedůvěřiví. KP5 uvádí: „ *ano je těžké získat důvěru, nevěří úředníkům.* “. O vybudování důvěry také hovoří Schuringa (2007), uvádí, že s lidmi je možné pracovat jen pokud pracovníkům věří. Dále by měl být asertivní a uměl říct ne, jelikož toho umí Romové využít, když jim nabídne pomoc a měl by být empatický, komunikativní, přátelský a měl by umět druhého motivovat. Komunitní pracovník by pro motivaci ke spolupráci a dosažení cílů, jako je vysvětlení následků nespolupráce a upozornění na možné tresty a sankce, motivační rozhovory, upozornění na důsledky chování a jednání. Sociální pracovníci se snaží vytvořit důvěryhodný a respektující vztah s romskou komunitou. Toho dosahují aktivním nasloucháním, respektováním romské kultury a tradic a zapojením Romů do procesu plánování a realizace komunitních programů, které jsou pro ně a jejich komunitu důležité. Toho dosahují aktivním nasloucháním, respektováním romské kultury a tradic a zapojením Romů do procesu plánování a realizace komunitních programů, které jsou pro ně a jejich komunitu důležité. Přesně tento postoj zastává i Schuringa (2007), který uvádí právě naslouchání jako klíčový faktor pro budování důvěry klienta a také potvrzuje zájem sociálního pracovníka o klientovy potřeby a problémy. Romové kladou velký důraz na rodinu. Sociální pracovníci proto často pracují s celou romskou rodinou, aby podpořili její fungování a pomohli řešit problémy, které se v ní vyskytují. Toto potvrzuje Urban (2015), kde zmiňuje, že sociální pracovník získá důvěru romské rodiny, pokud umí dodržet slovo, když je v komunitě známý, když se o něm v komunitě ví, že umí pomoci. Sociální pracovníci hájí práva Romů a prosazují jejich inkluzi do společnosti. To zahrnuje spolupráci s úřady, institucemi a neziskovými organizacemi, aby se zajistilo, že Romové budou mít stejný přístup ke všem službám a možnostem jako ostatní občané. Urban (2015) zdůrazňuje důležitost řešení romských problémů vyžaduje komplexní přístup zahrnující spolupráci s okolním obyvatelstvem, úřady a institucemi.

Závěrem rozhovorového šetření jsem se zeptala, zda chtějí komunitní partneři ještě něco zmínit v souvislosti s touto prací, odpověděl pouze jeden respondent, který podtrhuje náročnost práce sociálního pracovníka a upozorňuje na důležitosti osobního rozvoje

v profesionální tak i v osobní rovině, a naučení technik psychohygieny. Zmínka o tom, že i malé krůčky ke změně se počítají, ukazuje na optimistický přístup k práci i v náročných situacích.

Uvědomuji si, že výsledky výzkumu mohou být ovlivněny různými faktory, včetně výběru respondentů. Dle menšího výzkumného vzorku, nemusí obsah dat platit obecně v problematice komunitní práce s romskou skupinou na celou populaci sociálních pracovníků pracujících s Romy. Pokud bychom například zkoumali problematiku romské menšiny mezi sociálními pracovníky v rámci jiného okresu či celé republiky, výsledky by mohly být jiné. Důvodem je, že v různých regionech se s romskou menšinou potýkají s různými problémy a v různé míře. Téma je natolik rozsáhlé, zvláště když se zaměříme na tak velkou českou minoritní komunitu, že by si zasloužilo hlubší analýzu. Práce se zaměřuje pouze na komunitní práci s romskou skupinou a dále by bylo vhodné ve výzkumu pokračovat, sbírat data a prohlubovat ho například v oblasti vzdělání, zaměstnanosti, bydlení, dále také z pohledu klientů. Další výzkum by mohl přinést hlubší a efektivnější poznatky v komunitní práci s romskou cílovou skupinou a přispět k zdokonalení této práce v praxi. Ta by ovšem bohužel překročila rámeček bakalářské práce.

Po zamyšlení nad proběhlým výzkumem je nezbytné dodat, že výzkumné šetření probíhalo bez komplikací a v souladu s předpokládaným plánem.

7 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem komunitní sociální práce a její využití při práci s romskou cílovou skupinou. V teoretické části práce byly definovány základní pojmy, jako je komunitní práce, komunita a komunitní plánování, komunitní přístup, dále jsem se zaměřila na Romy, menšiny a komunitní práce s romskou menšinou. Tato specifika zahrnují historické a kulturní zázemí Romů, jejich sociální situaci a bariéry, které jim brání v integraci do majoritní společnosti. V praktické části práce byl proveden výzkum v organizaci, která se věnuje komunitní práci s romskou cílovou skupinou.

K výzkumu v oblasti specifík komunitní práce o romské klienty jsem si zvolila kvalitativní výzkum, který byl proveden formou polostrukturovaného rozhovoru-

Cílem mé práce bylo identifikovat a popsat komunitní práci s cílovou romskou skupinou a získat odpovědi, jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní práci s cílovou romskou skupinou, v čem vidí pracovníci specifika práce a jak pracují s cílovou skupinou a jak by se měla promítat do praxe.

Výzkumné otázky byly zodpovězeny, cíl práce byl naplněn.

Data shromážděna výzkumem přispívá k pochopení komunitní práce romskou menšinou a jsou přínosem pro sociální pracovníky, kteří se zabývají touto problematikou a pracují s romskou komunitou. Práce by mohla být rozšířena o získání rozhovorů od klientů romského etnika, kde bychom zjistili jejich pohled na komunitní práci a komunitní pracovníky a umožnilo by nám lépe pochopit jejich specifické potřeby a zkušenost.

8 Seznam zdrojů

1. DAVIDOVÁ, E. a kol., 2011. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7378-428-5.
2. FRIČ, P., VÁVRA, M., 2012. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes. ISBN 978-80-903696-9-6.
3. GOJOVÁ, A., 2006. *Teorie a modely komunitní práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 80-7368-154-4.
4. GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce: Pro pedagogické obory*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3379-1.
5. HARTL, P., *Komunita občanská a komunita terapeutická*. In: MATOUŠEK, O., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
6. HAVRDOVÁ, Z., 2015. *Sešit sociální práce*. 1. online zdroj. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-087-7.
7. HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.
8. HRICOVÁ, A., ONDRÁŠEK, S., URBAN, D., 2023. *Metodologie v sociální práci*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-3636-0.
9. CHRÁSKA, M., 2016. *Metody pedagogického výzkumu*. 2.vydání. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.
10. JELÍNKOVÁ, J., 2023. *komunitní ergoterapie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-5534-5.
11. KAJANOVÁ, A. et al., 2017a. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 108 s. ISBN 978-80-7394-639-5.
12. KAJANOVÁ, A., 2017b. *Sociální práce s romskou minoritou*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. ISBN 978-80-7394-661-6.
13. KENDE, A., HADARICS, M., BIGAZZI, S., BOZA, M., KUNST, J. R., LANTOS, N. A., LÁŠTICOVÁ, B., MINESCU, A., PIVETTI, M., & URBIOLA, A., 2020. *The last acceptable prejudice in Europe? Anti-Gypsyism as the obstacle to Roma inclusion*. *Group Processes & Intergroup Relations*, 136843022090770. <https://doi.org/10.1177/1368430220907701>.

14. MATOUŠEK, O., 2011. *Sociální služby*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0041-3.
15. MATOUŠEK, O. & kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
16. MATOUŠEK, O., 2008 *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.
17. MATOUŠEK, O., 2013. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
18. MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. 332 s. ISBN 978-80-247-1362-4.
19. MIŠOVIČ, J., 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostruktovaný rozhovor*. Praha: SLON. ISBN 978-80-7419-285-2
20. NEKOLOVÁ, J., 2017. *Komunitní práce: Teorie a praxe*. Praha: Wolters Kluwer
21. PILÁT, M., 2015. *Komunitní plánování sociálních služeb v současné teorii a praxi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0932-4.
22. SCHURINGA, L., 2007. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj.
23. SCAFFA, M. E., REITZ, S. M., *Occupational therapy in community and population health practice*. 3. issue. F.A. Davis, Philadelphia. ISBN 9780803675629.
24. ŠŤASTNÁ, J., 2016. *Když se řekne komunitní práce*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum. ISBN: 978-80-246-3390-9.
25. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K., a kol. 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.
26. THOMPSON, N. 2021. *Anti-Discriminatory Practice: Equality, Diversity and Social Justice*. 7 issue. United Kingdom, London: Macmillan International Higher Education. 225 p. ISBN 978-1-352-01094-7.
27. URBAN, D., 2015. *Sociální práce s romskými rodinami*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-457-7.
28. VAŠEČEK, E., 2010. *Komunitní práce s Romy*. Praha: Portál.
29. VITÁLIŠOVÁ, I., 2017. *Komunitná práca*. Bratislava: Implementačná agentúra Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. ISBN 978-80-89837-15-1.
30. WEIL, M., 2014. *Community Practice: Conceptual Models*. Dotisk. Routledge. ISBN 1135405581.

9 Seznam příloh a obrázků

Příloha č. 1 – otázky rozhovoru

Příloha č. 2 – informovaný souhlas

Obrázek 1 – Sociální pracovník

Obrázek 2 – Vlastnosti

Obrázek 3 – Komunikace

Obrázek 4 – Důvěra

10 Seznam zkratek

KP1 – Komunikační partner číslo 1

KP2 – Komunikační partner číslo 2

KP3 – Komunikační partner číslo 3

KP4 – Komunikační partner číslo 4

KP5 – Komunikační partner číslo 5

Příloha č. 1 – Otázky rozhovoru

1. Jaké máte vzdělání, abyste mohl/a práci s romskou skupinou vykonávat?
2. Co sociální pracovník pracující s touto cílovou skupinou potřebuje znát, umět? Jaký by měl sociální pracovník být, aby mohl s touto cílovou skupinou pracovat?
3. Co je pro Vás v sociální práci s romskou skupinou nejobtížnější a co naopak nejsnazší?
4. Jací podle Vás Romové jsou?
5. Jaký komunikační styl zvolit a jaká jsou úskalí komunikace s romskou cílovou skupinou?
6. Čeho by se měl komunitní sociální pracovník pracující s romskými skupinami vyvarovat a co naopak klienti uvítají?
7. Je těžké získat si důvěru romské skupiny?
8. Jaké techniky a metody sociální práce s romskou skupinou nejčastěji používáte?
9. Je nějaký problém u romských klientů, že Vy nejste Rom/Romka?
10. Co a jak děláte pro motivování ke spolupráci a dosahování cílů?
11. Jak na pracovníky působí práce v prostředí romské komunity?
12. Jak komunitního sociálního pracovníka ovlivňuje práce v terénu s komunitou?
13. Je něco, co by bylo ještě důležité zmínit v souvislosti se svou prací?

Příloha č. 2 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas k účasti na výzkumu k bakalářské práci na téma „Komunitní práce a její využití při práci s romskou cílovou skupinou.“

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci ve výzkumném projektu v rámci bakalářské práci, jehož cílem je zjistit, jak specificky využívají sociální pracovníci komunitní sociální práci s cílovou romskou skupinou. K tomuto cíli bych ráda dospět pomocí anonymního rozhovoru na toto téma, který bude nahráván. Nahrávky budou pouze pro účely této práce, nebudu je nikde zveřejňovat. V práci nebudou uvedena jména, názvy obcí.

Prohlašuji, že jsem byl/a seznámen/a s podmínkami a průběhem výzkumu. Souhlasím s nahráváním rozhovoru na audio zařízení pro účely výzkumu, který bude popsán v bakalářské práci studentky oboru Zdravotně sociální fakulty, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Byl/a jsem poučen/a, že v rámci výzkumu mi bude zachována anonymita, že údaje poskytované pro účely tohoto výzkumu budou použity pouze pro účely této práce a že kdykoliv mohu z výzkumného šetření odstoupit.

V Českých Budějovicích

podpis informanta